

INTERVJU

Baba, početak

I tako sam ja došla u Brda i vidjela sve kako je, a gore je bilo nego što sam se nadala. Vazda je gore nego se nadaš. Tada sam ja počela da gledam samo da što manje vidim, i samo da se što manje sjećam. I tako sam stalno nešto radila, oko krava, ovaca, ručka, Dedu i Babe, Vukšinih, pa oko dece. Sad mi se čini da su mi te godine bile nijeme. Nešto ne mogu da se sjetim, nikako, da sam sa nekim nešto pričala, da me neko nešto pita, a ja mu odgovaram, sve što bi mi se reklo, ja bih uradila i onda tu nema mjesta za razgovore. Onda su došla deca, onda su pomrli Baba i Ded, otišli u drugu kuću i ostali smo sami, ja i Vukša i deca.

Bile su, bogami, prvo, dvije – tri djevojke, ali su onda, Bogu fala, došli momci. Puške. I sve mi se čini, da dolazim do glasa onda kad sam onu kolibicu, u koju smo spraćali ovce, šćela da pretvorim u sobu za decu. Da ih odvojim. Izribala je, dobro, posula krečom, zidove oprala i oblijepila bijelim papirom i kad sam je tako ubijeljela, sjeti me nešto i ja pomislim, ko za vez. I onda pogledam u ruke i shvatim da te ruke neće više nikad ništa izvesti. Ne što više nijesu bile bijele i glatke, nego to, što u njima više nije bilo dara. Ko da mi je neko naredio da više ne vidim boje, da izbrišem šarenilo, da mi ne smeta. I tada kad sam tu kolibu obijeljela i pod i zidove, da je bila sva kao platno, tada mi se nešto zavezalo unutra u čvor i stvrdlo se i tada sam samoj sebi rekla da sam ja izvezla sinove, i da od tog nema ljepšega ni šarenijega

Zateko me, tada, neki komšija, kako stojim i gledam u praznu sobu. On je mislio da se ja to divim kako sam sve lijepo namjestila, pa kaže

Ih kakva si. Čista.

Čista. Čista. Kaže

Prečista.

I tada mi je prvi put doslo da zaplačem. I nesto sam, od tada, namrzla na mačke. *Gasi.*

Andrija Perov priča kako je prvi put vidio

Kad su je doveli u Brda, svi su pričali da takva nikad nije dolazila. Da takvu Brda nijesu vidjela. A to je bila prva žena koju sam ja u životu vidio. Takva. Vidao sam ja i do tada nevjestu, dolazile su u Brda, znao sam ja šta je nevjestu, nije to bilo ništa neobično. Ali, ona, kad je ušla u sobu, i ja je vidio, prvi put, odmah sam se sakrio ispod stola. I ajde što sam se sakrio, a nijesam baš bio ni mali, nego što to niko živi nije opazio. Svi su blenuli. A ja sam se sakrio, kao od nekakvoga straha, kao da je u sobu ušlo nešto nepoznato, nešto što nije od ovoga svijeta, nešto strano. Pa sam čuo oca, kako se nakašljao, pa sam čuo kako je zagrebao rukom po bradi i tačno sam znao da mu je žao što nije obrijan. Pa su škripale

stolice, to su se uspravljali, da izgledaju viši, pa sam im vidio ruke, kako ih spuštaju u krilo, da im se ne vidi crno ispod nokata. S njom je, činilo mi se, a čini mi se i dan danas, ušao nekakav miris, nešto što nije bilo do tada u Brdima poznato. Nekoga cvijeća koje kod nas nije raslo. I tako su muški oko stola škripali i kašljali, niko nije mogao riječ da progovori, neprijatno im je bilo od njih samih. Eto, takva je bila. U neko doba, meni se činilo, šćućurenom, da je prošlo dugo, i mislim i da jeste prošlo dugo, vidio sam da su im se noge ispod stola, počele da koče i da se premještaju, čuo sam glas moga oca, ali kao da nije bio njegov, nego kao da je neko reko, ovo je glas Pera Savova, ali glas koji je to rekao nije baš bio glas Pera Savova, taj sam bar dobro znao, e on je tada rekao – E pa, nek si dobro došla u ovaj kraj, Čarna Gavrilova, a odsada Čarna Vukšina – I svi su muški tada udarili šakama o sto, kao da je neku veliku i tešku mudrost izrekao, i ponavljali za njim, dobrodošla, dobrodošla, i kad je utihnulo i poslednje dobrodošla, odjednom je stalo svako meškoljenje, muva se čula kako zuji, a trebalo je da kaže samo bolje vas našla, ništa drugo, ali se ništa nije čulo. I ta me tisina sčepa za kosu, te ja polako izvirim ispod onoga stola, provirim kroz nečije noge i vidim je kako svijetli iznad stola.

Plava kosa svijetli ispod vela. Lice joj svijetli, nekako ko zrna graška kad izleti iz maune, a usta, usta ne umijem opisati, dan danas. To me ne pitaj. A tišina je bila, zato što ih je gledala. Sve jednog po jednog i to pravo u oči. A gledala je plavim očima. Vidio sam ja i do tada plave oči, poneko bi se i kod nas rodio s plavim očima, ali tako plave nijesam nikad. Pa uokvirene trepavicama, dugačkim i gustim, rekao bi čovjek, oči joj dlakave. I kad je obišla pogledom sve oko stola, onda je i rekla.

- I dosada i odsada, ja kad kažem oću, onda oću –

Dan danji mi nije jasna ta rečenica, ali sam siguran da to ona nije tek onako rekla i da je morala biti nekome upućena. Tada su svi oborili glave, i pogledali ispod stola, kao da oće da išćeraju mačku ili kokošku, a ispod stola ničega nije bilo, samo sam ja bio ispod stola i tada su me spazili i išćerali.

Nije mi bilo žao sto sam se izbrukao, momak, a krije se ispod stola ko mačka, nego mi je žao i teško ću to sebi oprostiti, što je tada nijesam upitao hoće li da bude moja. Da sam smio to da pitam, sve bi bilo drugačije. Možda bi. Ja sam tada pomislio, i sebi čvrsto obećao da ću je, ako porastem, ženiti. Kad je takva i kad tako oće i to sam obećanje ispunio. Ne skroz, ali nijesam nijednu drugu ni oženio, kad nijesam mogao nju.

Zaustavi. Tako ti je to u životu.

Baba, nastavak

Kad sam dosla u Brda, dočeka me krvavi plamen. Rekli su da se to zove rujevina. Ako sam se čemu malo nadala do tada, tada mi je svaka nada prestala. Išla sam, vodilo me moje oću u krv i u plamen. *Zaustavi.*

Ludi Bojo Markov objašnjava kako je poludio

Za mene kažu da sam lud, ali im ja ne vjerujem.

Kažu da mi je Čarna mozak popila i kažu da sam do njenoga dolaska bio ko najzdraviji. A ja sam lud koliko si i ti što me slušaš. Kažu da sam poludio onoga jutra kad sam je vidio. Čuvao sam ovce pored Puta, kad, odjednom, donese vjetar neki silni topot. Čulo se i aj, aj. Ja pogledam, a na konju dolijeće nešto, reko bih da je žensko, ali nijesam siguran, jer dobro jaše. Vidim i obada konja, juri ko vihor, vidi se samo kako vijori veo i konju rep. Onda joj se i oni veo smače i puče preko konja nesto zlatno, gori i žeže ko vatra. U dva trena sam vidio da je poglela po konju, stavila mu ruke preko očiju i da mu nesto ko priča na uvo. I tada sam znao sta je naumila. Tu Put skreće, a dolje su grede i provalija, kamen kad baciš čangrlja mogo bi cigar ispušiti dok utihne, a ona je sva užežena na konju jurila pravo da se baci u ponor. I ja tu, ne znam ni kako, istrčim, povučem konja za ular ulijevo, konj posrnu, ona pade, ostade da leži na zemlji sva umotana u onu zlatnu kosu, ja pridjoh da vidim je li živa, a njoj usta krvava, te krenu da obriše rukom usta, a ruka joj se trese, ko da je rukom upravljalo nešto drugo, a ne ona, jer su joj oči bile mirne, i nekako daleke, ona obrisa krv s usne, pogleda me odozdo i samo reče

- Nijesi moro -

Za njom svatovi, ko joj je dao ovakvoga konja, ovo je lud konj, nije nego je ovo najmirniji u Brdima sto se može naći, nije nego se nešto stravio, da nije na nešto nagazio, da se nije razobado, fala ti vazda Bojo Markov što na današnji dan sve nas ovo čudo ne nagrdi, ne bi to drugi tako, uriziko glavu da spasi nevjestu, na konju se trese svaka dlaka, konj stvarno poludio, jesi li dobro nevjestu, jesi li se zafalila ovome momku, a ona, neko se vratio po veo pa joj ga dade, povezala opet glavu, neće ni da me pogleda, kaže

- Jesam -

sjedoše je na konja iza staroga svata i na Putu kod ovaca ostadosmo samo konj, što bijaše poludio i ja što kažu da sam poludio.

A to je jutro bilo sasvim obično, ništa nije izgledalo kao da bi se toga dana nešto moglo desiti, jer se kod nas nikad ništa i ne dešava. Desi se ako je neki rat. A rat se taman bio završio. Kretala je jesen i taman je bila provrištala rujevina. Nebo je bilo još mlako i trava jos zelena. Vidio se Put, sve kako inače ide, vidjela su se, svuda okolo Brda, ovce su mi blejale nekako pitomo, ja sam zagrlio onoga konja, on je jedini znao šta je znao i osjetio sam kako sam sam, potpuno sam i da me sve na svijetu izdalo...

Otada od kako krene rujevina, ja sam svakoga jutra na Putu. Što je jutro običnije, to bolje. Što je vedrije, to se više nadam. A nadam se i kad nije vedro.

Čekam je da se pojavi, na konju i u zlatu,.

Čekam je da ispravim grešku što sam onda načinio, što onda, kad sam poludio, nijesam onaj ular umjesto ulijevo, potegao udesno, pa da odemo svi zajedno, svi... Ja i Čarna i konj.

(šapat)

A ovo ću samo tebi, kad me već pitaš,

Možda ne bismo ni pali, nego bismo polećeli.

Baba, nastavak

Žao mi je, bas mi je žao Boja Markova. Siroma, nikad se nije oženio, a lakše bi mu bilo.

Ludi Bojo Markov, nastavak

A prste je imala, ja nikad nijesam razumio šta će joj toliki. I onoliko tanki. Ne znam što Bog daje nekima, tolike prste. Od tolike dužine je mogo da ih napravi šes, Bože oprosti. Toliki joj vala, nijesu trebali. *Zaplakah se. Zaustavi*

Baba priča san

Drmusa me neko za rame. Okrenem se, vidim, Boškova majka. Kaže,

- Ti, Čarna, uzela si prsten, a nije bio tebi namijenjen.-

- Kakav prsten? – kažem ja

- Prsten, što ti ga je Bosko onda ostavio i ti ga uzela.

- Vraćaj ga, vrati šta nije tvoje – i poče da mi čupa prsten s ruke, a ja dobro znam da to nije taj prsten, što mi ga je Boško ostavio, nego jedan drugi.

I tu se probudim, ledna.

Ajde mi objasni, ti si pametna, odakle sad Boško i njegova majka koju nikad nijesam vidjela i prsten, koji mi nikad nije ostavio.

A često sanjam Boska, sad kad sam sama i kad mi se sve vraća.

Nekako četres treće dodjoše nam u kuću partizani. Došli u Mačju Stopu i pretvorili tatinu kuću u Komandu. Velika kuća. Dobra. Ja sam tu bila i sestra mi, što se još nije udala. A Boško komesar, visok, ja mislim, dva metra i metar preko pleći. Pa mu stoji ona uniforma, kao salivena. Činilo mi se, ljepši ne može biti. Bojala sam se da ga pogledam. On odnekud iz Srbije. Narede oni pokret ko danas za sutra, a on ti odjednom izroni ispred mene. Kaže, drugarice ja bih nešto imo s tobom

da popričam. Ja gledam tatu, nikad niko meni nije imo šta da kaže, ne bi imo šta da priča sa mnom sve i da me prosi, a tata, mrk, samo reče,

- Druže, ja mislim da nemaš ništa što ja ne bih mogao da čujem, a Boško tu njemu,

- Ja sam prošao i Srbiju i Bosnu, ali ovakvu, ko što je ova tvoja što je zoveš Čarna, nijesam vidio, pa ako se živ vratim iz ofanzive, ja bih, ako se drugarica slaže, a i ti druže, opet došao u tvoju kuću, toga puta s prstenom.

Brk u brk. Tata samo steže zube, viđeh da mu nije mило, naša kuća je davala sveštenike, bila gazdinska, otac mi nije volio partizane ni prije nego što će Vladimir poginuti i samo je reko

- Rat je, druže. Dobro si reko, ako se živ vratiš. Pa i ja ću tebi, i mi ako živi budemo, i tu mu se omaklo, s Božjom pomoću.

Partizani se u sobi nakašljali, to je bio kraj razgovora. I kraj svega. Nikad se više nije pojavio, a i kako bi kad kažu da je poginuo, negdje po toj Bosni.

Eto ti, pa ti vidi kakvo je to znamenije.

Ne znam ni šta mi bi da ti ovo pričam, pomeo me, biće, san.

Bojo Markov, nastavak

A usta kad sam joj vidio, pomislih, bolje da nijesam, to me zaklalo za cijeli život.... Oblak... Ne znam zašto, ali sam pomislio, samo tako – oblak.

Šta je njoj trebalo da dolazi u Brda, odakle je došla, pričalo se svašta, da nije šćela nijednoga, da su je na silu udali, da je krila godine, da zamalo da ostane, imala je kažu preko dvadeset pet, da su zbog nje dvojica poginula, da su šćeli da je zatvore u manastir, da po mjesecini zbori s mačkama...Svašta...Svi ponekad s nekim popričamo, ako moramo.

Baba, nastavak

A šta ti ono oćeš? Da ti pričam o Mačjoj Stopi? Za televiziju?

Dobro.

Ja sam iz Mačje Stope. To je čudno mjesto, Mačja Stopa. Zaklonjeno sa svih strana. Brda se mogu vidjeti, vazda me je od njih bilo strah. To, kad gledaš Brda iz Mačje Stope, to je kao da gledas neki zid, neku prijetnju. Nešto što može da ti se sruči na glavu kad se ne nadaš. Sjećam se, prvi put sam pitala šta je to, jednog ljeta, kad sam imala jedno četiri-pet godina, nijesam još krenula u školu, ljeto, sija dan i odjednom, samo se smrklo, navukao se oblak, crn, i tišina. I ja gledam, kako se zemlja skuplja a nebo širi i približava, dolazi mrak, samo ptice vrište, dozivaju jedna drugu u zaklon, drugo se ne čuje. Onda, kad se nebo zgusnulo i otežalo toliko da je moglo da padne, jedan se oblak

otvorio i iz njega je izašla bijela pruga svijetla, što se lomila dok je sišla dolje i dodirnula Vrh, Vrh se upalio i zemlja se pocijepala. Sve se zatreslo, prvo se čuo fijuk i pisak, a onda se prolomio tutanj i dunuo vihor, od vihora mi je sva kosa polećela i pala preko očiju, sve je bilo na trenutak crno, a svijetljelo kao deset mjesečina. Mislila sam da sam umrla. Uvukoše me u kuću, padala je kiša i smjenjivao se mrkli mrak i svijetlo da oslijepiš, kroz prozor se vidi samo kad ono svijetlo sine i onda tresak i prolom. Ja sam znala da je to što se zbiva, kraj i da kad prestane, ako prestane, ništa više neće biti isto. Mjesta u koje udari grom, rekli su mi da se to zove grmljavina, i krstili se i šaputali SačuvajBožeisvetaNeđeljo, više neće biti. Onda je sve stalo, iznenada, razišli se oblaci, čak je ponovo sinulo. Ja sam izašla ispred kuće i ponovo je sve bilo isto. Oprano i isto. Ja sam pitala, šta je ono tamo? Rekli su mi da su to Brda. Kako Brda opet tamo, kad je do maloprije u njih sve ono udaralo? Ne znam jesam li pitala, ali znam da sam se od tada svako jutro kad se probudim i pogled mi padne na tu stranu, čudila kako to ona još uvijek i jednako stoje tu, a u njih tuku gromovi i sila i vatra, udara u njih s neba sve što postoji, kao po kazni.

A čudno mi je i dan danas.

Mačja je Stopa pitoma. To ti je jedna zaravan, u sred šume. Da li je to neko nekad iskrčio, ili je samo po sebi tako iznenada zaravnjeno, tek, izgleda da se od starih vremena ljudima činilo da je to nekakva velika mačka hodala po zemlji i gdje bi stala, tu bi postalo meko i ravno i za život određeno, a tamo gdje bi preskočila, to je postajala šuma I divljina.

Brda je preskočila, to sigurno.

Andrija Perov, nastavak

Ao, mačke, to joj nijesu opraštali. Ja sam ih sve gledao u čudu, ja bih joj oprostio sve da ih je jela, ali oni ne. Kupi, veli, mačke, spava s njima, u krevet joj se uvlače, sve nešto, Bože ti sačuvaj, neki su pričali da ona njima vlada. Da je mačke slušaju, da im je ona ko neka vlast. Jeste ih voljela i jes, Bože me oprosti, ličila i sama na mačku. Onako tanka, a tvrda, a gipka, a u pasu lomna, a meka, Bože jedini, kako je to brzo prošlo. Kako je brzo potavnjela, kako se brzo isprala, kako je brzo počela da liči na druge žene, kako se smanjivala, dok sam rastao, i vazda je oko nje bilo mačaka. Ona ih je ćerala i vikala na njih, ko i ostali svijet, nije nikad ni jednu naranila, da je ko vidio, ali se viđelo da tu nešto nije u redu, oko nje ih je vazda bilo po petnaes.

Ali, života mi, ta slika, nje, tek dovedene, dok je još ličila na sebe, kako ide Putem, i nešto se smije, a za njom mauču desetine, to mi je do danas na Boga najkrivlje. Što od mene nije napravio mačku, da se na tome Putu s njom zaustavim, pa da tamo i ostanemo, nego se o mene ogriješio, dao mi je da vidim kako ona nešto oće, a svejedno stara, a ja joj

ništa i ni u čemu ne mogah pomoći! *Nijesam oko toga jednom plako.* Đevojke joj bijahu lijepe, možda sam neku i mogo da oženim, ali nijedna nije bila ona, ni za jednom se nijesu skupljale mačke.

Baba, nastavak

Rodjena sam nekako osamnaeste ili dvaes prve, nije se baš zapamtilo, ali poslije Prvog rata. Mislim da mi se ni majka nije obradovala, bila sam peta đevojka po redu, ali se stvar dobro završila, jer se poslije mene rodio brat. Jedino je majka odmah poslije umrla. Kažu da se okupala poslije porodjaja. Nijesam je zapamtila.

A ocu sam bila mila.

Kako sam rasla, sve je govorio, čarno moje oko, čarna, čarna. I tako, ostalo mi Čarna. Dao me u školu. Četiri razreda. Dosta

Ja sam pazila brata. Vladimir se zvao. On je odlično učio i tata je odlučio da ga da na škole. A Vladimir je mene osobio. Od sviju sestara. I kad ga je tata poslao da izuči za kapetana, on je meni tada rekao, sele, ja ću tebe odvesti da vidiš more.

I odveo bi me on, sigurno, ali, ne dadoše.

Nikad ništa ne daju, ne dao im Gospod mira, ko što im i ne da. I tako sam rasla, i onda je doslo vrijeme za udaju, ali je došo i rat. Veliki.

Tada je sve izgorelo, ubili su Vladimira, sve izgorelo, sve zaludu, sve...

Ko?

Neprijatelji, ko će. Vazda ubijaju neprijatelji, znali su ga otkako se rodio, džaba kad su neprijatelji. *Zna se ko su, ali šta će ti da to znaš...*

I tako, ja nikad nijesam vidjela more, pa sam se svejedno udala.

Kako?

Zove me otac jednoga dana da uđem kod njega u sobu. Ja uđem, tamo neki čovjek, stariji, sjedi, ja mislim, sigurno neko od koga otac kupuje ovce. Taman da pitam za kavu i rakiju, kad on meni

– Čarna, dijete, ovo je Vukša Mirov iz Brda, tu ko da mu zape glas, čuo je za tebe i došao je da te prosi. Tade malo zastade, pa me pogleda u oči, ko da oće u mozak da mi se utisne - Pa, evo i tebe da pitamo, oćeš li ga? –

Ja, ko iz topa - Oću – I pogledam oca sve misleći da ću da vidim kako mu je milo što je takvu ćerku odgajio koja se ne misli ni sekunda kad je otac pita da li nešto oće, nego oće bez zadržke. Ali, vidim, tata lijepo klonu u onoj stolici, a onaj brkati Vukša živnu i reče,

- Prijatelju, onda smo se dogovorili, ja dolazim s prstenom, odsad za mjesec dana. -

Nijesam ga do tada čestito ni pogledala, sad ga gledam, nije visok, u boji žut, star mi se učinje, izanđo. A nekako kočoperan.

Ali, Čarnu, Gavrilovu ćerku, nije nikad niko čuo da kaže neću.

I otišo Vukša Mirov. Tata iz sobe ne izlazi. Tišina. Ja i sestra se uzmuvale po kući, postavile ručak. Bio je post, sjećam se, mi ispržile priganica i meda i pastrmku, što su nam donosili, iz Mrtvice, još se praćakala. Tata ne izlazi, ručak se ladi, a u tatinu sobu se nije ulazilo bez poziva. To je smio samo Vladimir, ali njega tada nije bilo.

E, kažem ja Mili, odoh ja kod tate u sobu.

Mila kaže, nemoj, jesi li ti luda, sigurno je nešto ljut, nagrdićete.

E, vala neka me nagrdi, samo nešto neka reče.

I ja, polako, za kvaku, pa potiho, kažem, tata, ručak ti se ladi. Vidim on sjedi na onoj stolici, sve kako ga je ostavio Vukša Mirov i ja, kad smo izašli.

Ja, opet, tata. A on kad podiže glavu, vidim, kvase mu suze bradu i cure po košulji, vidi se fleka. Ko da mi je neko izmako onaj pod ispod nogu, ne znam ni kako sam zatvorila vrata, da ne bi ko vidio, i stojim pred njim, tresem se ko od velike studeni, nikad prije nijesam videla muško, da plače. Suze ko lješnici.

Čarna, kaže, dijete, šta učinje ti od sebe danas. Znaš li ti, kaže, kakvu si sudbinu sebi potpisala? Ti, takva... Petrovići da nijesu utekli, tamo sam mislio da te udomim.

E, jes, života mi je Petroviće pomenuo.

A ti, ... Obećala se u Brda. Da budeš gladna. Međ vucima da živiš. Da te satru od rada, tebe, što po cijeli dan samo konce biraš i vezeš sve što očima vidiš ... E, kuku mene.

Zakuka on, ko da sam na taj čas umrla.

Meni, mislim, mrče svijes. Poslije se sjećam, ja sjedim uz vrata, tata, crn u licu, ushodo se po sobi. Kažem, tata, ja mislim da dosad na mene nisi mogao imati zamjerke. Mislila sam da bih te obrukala, da sam rekla što drugo...

On samo manu rukom. – Sad, - kaže – šta bi, bi. Riječ je pala. Spremaj se da ideš u Brda.

Ja do tada nikuda nijesam išla iz Mačje Stope. A Brda sam do tada samo gledala kroz prozor. I mislila da je to mjesto odakle nam stižu ovce. Iz Brda su stalno stizali buljuci sa nekim ko ih dogoni. Meni je to značilo da tamo žive ovce, da su tamo torovi i da ih čuva neki brko, dogna i proda, od tih para kupi jagnjad, pa sa njima, opet, gore, u Brda. E, tada mi je palo na pamet, da te ovce neko mora pomusti, ujutro i uveče, da neko mora da pravi sir i kajmak, da ih neko čuva od vukova, da ih u ljeto šiša, i da grebena vunu, i da je pere, i da je slaže u povjesma i da je poslije ispreda i plete... Svaki je znači, taj brko imao gore, po neku ženu. Bez nje ne bi mogo. I znala sam tada zašto je živnuo onaj Vukša Mirov.

Šta kažeš, što nijesam poslije promijenila. Ajde se, života ti, ne sprdaj.

Nije mi bila slatka nikakva hrana. Ljeba i vode i to, ponekad. Sve ustanem i kažem samoj sebi, nikad više. Nikad više ovako. Šta me čeka tamo, to sam mogla samo da nagađam, po uzdasima onih žena što su dolazile da me opremaju. I gore od toga, mislila sam, dok mi je otac plako.

Ali ja sam nešto znala.

Znala sam da je svejedno kažem li oću ili neću.

Znala sam po tome kako su mi sestru udali. A nju je tata manje volio. Ona se tako, nekako, prsila, i voljela da ide na sabore i da igra oro. I vazda su je svi gledali. Kako ne bi. Bila je plava ko sunce.

I doveđe njoj Simo provodažija nekoga prosca, dosta starijeg i dosta, spram nje, nikakvog.

I ona mu rekla neću.

On otišo i ostavio provodažiji prsten i ona nije šćela da ga primi. Poslije jedno mjesec dana, evo ti ga opet, onaj prosac. Kaže mojoj sestri, Jelena, ja sam, kaže, došo da te vodim, ti si primila prsten od provodažije. Ona udri plači, kako nije primila prsten i kako ga neće, kad eto ti provodažije Sima.

Nemoj ti, kaže, Jelena plakati, što Bog spoji, čovjek ne razdvoji.

Šta ima Bog sa mnom i sa mojom udajom ? pita ga ona, suzna

Ima, kaže, sad ću ti sve kazati. Ti si meni, ono, vratila prsten, i ja krenuo prema Petrašinu u Donji Kraj, da mu ga vratim. I kako sam dugo pješačio, sjednem pod jednu krušku da se odmorim i prevari me san. A na san mi dođeš ti, Jeko, i vidim, sve ti nešto ko bljecka na lijevu ruku. I tu te ja ko upitam šta ti je to, a ti, čisto ljuta, kažeš, kako što, Simo, to mi je prsten što si mi ga ti donio. Ja se tu probudim i shvatim da to nešto znači. Odem kod Petrašina i kažem mu da si ti primila prsten.

A ja sam, kad se to sve dešavalo, bila mala. I dobro se sjećam da sam, tada, kad je Simo odlazio s prstenom, ja čučala ispod jednoga lješnika, tamo se bijaše omacila mačka i ja išla da pomazim mačiće, i taman šćela da uzmem jedno, da ga sakrijem ispod kecelje i zavučem ga u krevet, kad sam vidjela u mraku, tatu, i prepala se da je došo da mi više što diram mačke, pa se šćućurim i pritajim, da me ne vidi. Tata je u mraku zaustavio Sima i njih su dvojica nešto dugo ćućorili i pominjali Jelenu i prsten.

Tada nijesam znala šta je to značilo, ali kad sam čula Sima kako ono priča, meni ko da je neko šapnuo, da taj nije nikad ništa sanjo, nego da su se onda u pomrčini on i tata dogovarali kako da udaju Jelenu. Dok su je odvodili, na konju, svu uplakanu, i kosa joj se sijala, ko prozori na kući kad ih obasja zraka, ja sam isto plakala, ali sam mislila, kako ja neću pogriješiti kao ona što je pogriješila, jer ću na pitanje oćeš li, uvijek i odma odgovoriti da oću, jer je svejedno šta ti oćeš ili nećeš, bitno je šta je odlučeno.

I zato sam ja, kad su me prvi put pitali, oću li, odma odgovorila da oću. Da ne bi morali da sanjaju.

I pogriješila. Izgleda da sam tada mogla da kažem neću. Da je za mene postojao drugi plan.

To nijesam znala.

Bože, zašto li je uvijek, svaka računica, pogrešna?

Zaustavi. Ovo nemoj

Ja tih dana gotovo da nijesam ni ljeba stavljala u usta. Samo sam vezla. Svi su mi govorili da jedem i da bacim sve vezove, da se u Brdima ne pokrivaju čaršavima i da na stolove, ako ih imaju, ne prostiru stolnjake. Ali, zbog drugoga sam ja to radila. Do tada sam vezla ono što sam vidjela. Cvijet, travu, drvo, nebo, leptira, pticu, konja, a sad sam, znajući dobro da neću više vesti, počela da vezem više i drugačije.

Znala sam da postoji more. Jedni su govorili da je zeleno, a jedni da je plavo, ali ne kao nebo, nego drugačije. Da je to prostor kome se ne vidi kraj ni početak. Pričali su, svi, da je to voda, ali to već nijesam vjerovala....Kako po njemu idu barke i brodovi, i u njima ljudi, zatvoreni danima po tome plavilu, zelenilu, čemu li... I ja sam to vezla, to plavo, zeleno, crno, ljubičasto, sivo, bijelo i što sam više vezla smiraj i spokoj i sebe, kako sa sred mora osluškujem odakle će doći nova zemlja, kako grabim prema novome prostranstvu, to su me sve više i sve bliže sa bjeline platna, gledala Brda. I što sam više, užasnuta, htjela da potonem u to more i pobjegnem od misli, to su mi se Brda sve više primicala.

I kad su došli da me vode, dok su mi povezivali kosu velom, oblačili me u nevjestinsku robu, oko pojasa stavljali ćemer, zatvarali škrinju i prtili je na konja, ja sam tačno znala i kakva su Brda i u šta se puštam.

Jesam li ti rekla da zaustaviš?

Ludi Bojo Markov, nastavak

A za mene kažu da sam lud, i sve živo popada po zemlji od smija kad ja kažem da sam najveći junak koga su Brda ikad imala. Veći od Vukše Mirova. Zato što sam ja spasio Čarnu da se ne ubije. A što je živa istina. Jer je s Čarnom prvi put u Brda došlo nešto čime se možemo pofaliti među svijetom, a da nije turska glava. Svako pametan zna da su Brda prevelika da bi se mogla izmjeriti, ali se ne bi o Čarni ni pričalo, ne bi se pominjala, da s njenim dolaskom, u Brda nije došlo nešto veće od Brda.

Razumiješ, ušlo je veće u manje. A to, ko je ona u stvari, to ja mislim da ne zna ni ona sama, a kako bismo to znali ja ili ti što pitaš. Neka sam ja lud, ali tu ima nekih nejasnoća, samo bih se tu zaustavio, dok malo ne porastem.